

MVČK | Výbušné zbraně se širokou oblastí účinků – smrtící volba v osídlených oblastech

15. listopad 2022

Mezinárodní výbor Červeného kříže představil počátkem tohoto roku zprávu s výše nadepsaným názvem. Otázkou bojů v zastavěných oblastech se MVČK zabývá setrvale, neboť poslední dekády znamenají tzv. návrat války do měst (více přinášíme [zde](#)), což představuje zásadní nebezpečí pro civilní osoby a civilní infrastrukturu.

V současné době, 18.11.2022, bude v Dublinu zahájena diplomatická konference, na níž bude k podpisu otevřena **politická deklarace o posílení ochrany civilního obyvatelstva před humanitárními dopady výbušných zbraní v obydlených oblastech** (EWIPA; její text je dostupný [zde](#)).

Deklarace nezakládá nové závazky z oblasti mezinárodního humanitárního práva, ale státy, které se k ní připojí, znovupotvrdí své závazky z MHP právě zejména v oblasti ochrany civilistů před dopady vojenských operací v obydlených oblastech a přihlásí se k některým [doporučením](#) Mezinárodního výboru Červeného kříže uvedených ve Zprávě.

Zpráva MVČK

Výbušnými zbraněmi se širokou oblastí účinků (neboli těžkými výbušnými zbraněmi) se rozumí především letecké pumy vyšší hmotnosti, rakety, nepřímé a často nepřesné systémy palebných zbraní, jako dělostřelectvo a minomety nebo vícehlavňové raketomety. Oblastí účinků se rozumí prostor zasažený střepinami, tlakovou vlnou, ohněm a dalšími ničivými efekty zbraní.

Tyto zbraně nejsou mezinárodním humanitárním právem zakázány jako takové (za všech okolností), avšak konkrétní způsob jejich použití může být takový, že odporuje MHP, což jsou právě případy jejich použití v obydlených oblastech. Často se totiž jedná o zbraně navržené pro zcela jiný způsob boje, a to bojových operací ve volném prostoru, kde je riziko výskytu civilistů nebo civilních objektů minimální. Toho si však musí být ti, kteří o jejich použití při konkrétním útoku rozhodují, plánují jej nebo jej provádějí. I k tomu má napomoci uvedená zpráva MVČK.

Dokument se zabývá následujícími tématy:

» Humanitární dopady užití výbušných zbraní se širokou oblastí účinku v obydlených oblastech

Zde je ukázáno, že zkušenosti MVČK z poslední dekády prokazují, že užití těchto výbušných zbraní je hlavní příčinou poškození civilistů a civilních objektů v obydlených oblastech¹. Rozebrány jsou

- o fyzikální účinky těchto zbraní na lidské tělo (zejm. smrt, druhy poranění, zdravotní komplikace, dlouhodobé či celoživotní následky),
- o negativní psychologické a psychosociální dopady na člověka
- o poškození civilních objektů a základních služeb (stavby, obytné domy, rozvody vody, elektřiny, zdravotní péče, škody na kulturním dědictví)

¹ V zastavěných oblastech bývá zasaženo 88 % civilistů, v ostatních oblastech jen 16 %.

- přemísťování obyvatel vyvolané válkou
- zamoření území nevybuchlou municí
- negativní vliv na ženy a děti
- negativní vliv na přírodní prostředí
- negativní vliv na poválečnou rekonstrukci a rozvoj zasažených oblastí

» **Technické charakteristiky výbušných zbraní se širokou oblastí účinku**

Zde jsou podrobně rozebrány mechanismy ničivých účinků jednotlivých druhů zbraní patřících do této kategorie. Uvedeny jsou faktory určující velikost zasažené oblasti, přesnost zbraní, technické charakteristiky těchto zbraní a způsobů vedení boje (nepřímá palba, munice dopravovaná vzduchem, improvizované výbušné prostředky,

» **Mezinárodní humanitární právo a výbušné zbraně se širokou oblastí účinku**

Rozbor jednotlivých pravidel MHP upravujících užití jakýchkoli způsobů a prostředků vedení boje s ohledem právě na zkoumané zbraně je mimořádně důležitou částí zprávy.

Jedná se především o tato pravidla:

- zákaz nerozlišujících útoků
  - způsoby a prostředky, které nemohou být zaměřeny na konkrétní vojenský objekt
  - způsoby a prostředky, jejichž účinek nemůže být omezen jak požaduje MHP
  - užití nepřímé palby
- zákazy v oblasti bombardování ze vzduchu
- zákaz nepřiměřeného útoku
- povinnosti preventivních opatření před útokem a v jeho rámci (jde o opatření, která mají předcházet civilním ztrátám)
- soulad jednání s MHP za všech okolností (nepřípustnost reciprocity, užití uvedených zbraní jako reakci na palbu nepřítele – „v sebeobraně“ aniž by jeho postavení bylo přesně lokalizováno)

[Tato pravidla mají obyčejovou povahu a většinu z nich můžeme pod čísly 11-24 a 139-140 v soupisu obyčejových pravidel MHP např. v publikaci [Ženevské úmluvy, obvyčeje a zásady humanitárního práva](#)]

» **Přehled praxe a politik ozbrojených sil v oblasti užití zbraní se širokou oblastí účinku**

Vojenské doktríny obecně uznávají nutnost omezení ničivých účinků co možná jen na vojenské cíle a nutnost ochrany civilistů. Speciální doktrínu pro výcvik a vedení boje v zastavěných oblastech však má jen málo států, ačkoli je uznáváno, že vedení bojů v těchto oblastech vyžaduje změnu vojenského myšlení, výzbroje a plánování útoků.

V praxi, pravidlech nasazení a doktríně 14 států a nestátních ozbrojených entit a dvou mnohonárodních entit (Austrálie, Francie, Izrael, Filipíny, Šrí Lanka, Velká Británie, Spojené státy, nestátní ozbrojené skupiny; AMISOM², NATO/ISAF) identifikoval MVČK konkrétní opatření, která Zpráva přináší:

A. Zákazy a omezení

1. Kategorie zbraní a munice

- užití vícehlavňových raketometů v osídlených oblastech je zakázáno,

---

² Mise Africké unie v Somálsku

- užití dělostřelectva v osídlených oblastech je obecně zakázáno – je přípustné jen výjimečně za naléhavých okolností (primárně při sebeobraně),
- užití dělostřelectva v osídlených oblastech je přípustné, jen prokáže-li se nad veškeré důvodné pochybnosti, že se zde zdržují „hlavně nepřátelští kombatanti“
- užití minometů je přípustné jen v oblastech, odkud byli civilisté evakuováni,
- některé druhy munice nesmí být v osídlených oblastech použity z důvodu jejich ráže a očekávané široké oblasti ničivých účinků,
- užití minometů v osídlených oblastech je přípustné jen tehdy, hrozí-li bezprostřední nebezpečí spřáteleným silám,
- užití „těžkých“ zbraní v osídlených oblastech je možné jen se zvláštním povolením vysoké úrovně velení.

2. Způsoby vedení palby

- nepřímá palba bez sledování zásahů je v osídlených oblastech zakázána,
- nepřímé palby proti pohyblivým cílům (včetně osídlených oblastí) je třeba se vyvarovat.

3. Způsoby užití nebo kombinace určitých zbraní a způsobů palby

- nepřímá palba proti dělostřeleckým postavením protivníka a pro bombardování je přípustná jen v oblastech, odkud byli civilisté evakuováni,
- užití 107mm raketometů v osídlených oblastech je přípustné jen jednotlivými raketami, salvy jsou zakázány,
- užití dělostřelectva v osídlených oblastech je přípustné jen přímou palbou.

B. Opatření ke zmírnění dopadů na civilní osoby a objekty

1. Výběr zbraní, munice nebo úprava jejich technických charakteristik

- v osídlených oblastech mají být užívány zpoždovací zapalovače (k detonaci dojde hluboko uvnitř cíle a jsou tak omezeny škody na přilehlých strukturách),
- v osídlených oblastech je vyloučeno použití přibližovacích zapalovačů (detekují blízkost cíle a k detonaci dojde v určité vzdálenosti od cíle nebo po určitém čase od vystřelení granátu), neboť povaha zastavěné oblasti může způsobit předčasnou detonaci,
- v osídlených oblastech má být užívána přesně naváděná munice (PGM),
- při operacích v blízkosti osídlených oblastí mají být užívány jen lehčí letecké pumy (250- nebo 500liberní),
- při operacích v osídlených oblastech se preferuje užití „nesmrtících“ zbraní nebo „zbraní působících nízké vedlejší škody“.

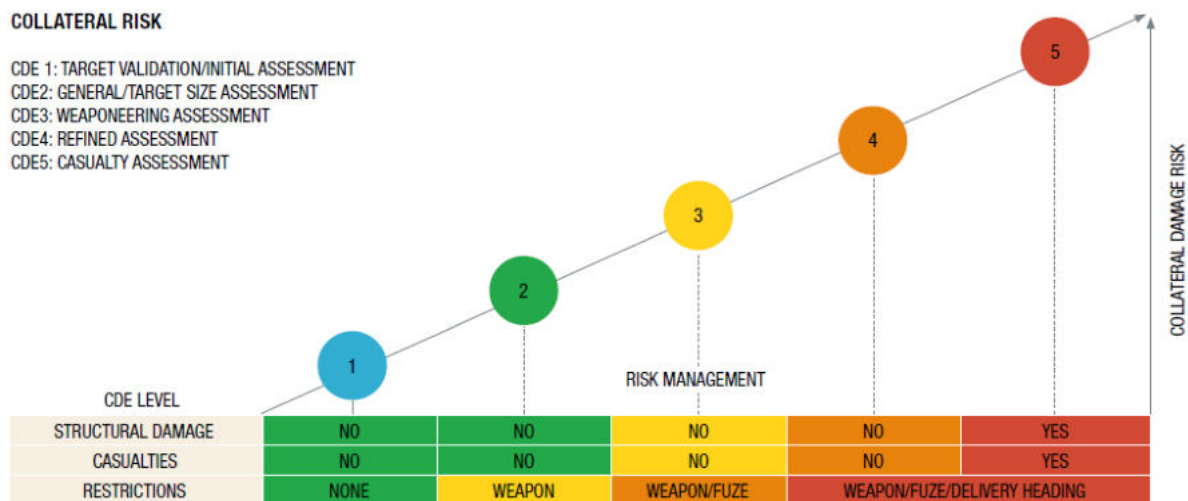
2. Způsob použití

- stále musí být sledovány dopady nepřímé palby, musí být nasazen dostatečný počet předsunutých pozorovatelů jejich účinků,
- zastřílení musí být vedeno ze strany, kde nejsou přítomni civilisté,
- musí být stanovena „minimální bezpečná vzdálenost“ jako minimální vzdálenost mezi cílem a osídlenou oblastí nebo civilním objektem či citlivým zařízením (nejméně 100 až 400 metrů).

Zpráva dále uvádí a kriticky hodnotí další prostředky k omezení rizik pro civilní obyvatelstvo, mezi které patří např.

- vzetí v úvahu nepřímých nebo následných dopadů
Tím se myslí např. poškození kritické infrastruktury a spuštění kaskády dalších poškození civilního obyvatelstva.
- metody odhadů kolaterálních ztrát

To může být klíčovým aspektem k omezení civilních ztrát. Metody odhadu kolaterálních ztrát (CDEM) dnes užívá řadou států, vč. NATO. Pomáhá také velitelům určit schvalovací pravomoc pro různé stupně možných civilních ztrát a při aplikaci zásady přiměřenosti (proportionality).

[Schéma metodiky odhadu rizik a vedlejších škod, jak je uvedeno v instrukci předsedy sboru náčelníků štábu armády USA]

- o stanovení bezpečné vzdálenosti
Tím se míní především minimální vzdálenost nutná k tomu, aby oblast účinku výbušných zbraní nezasahovala vlastní nebo spojenecké síly, konstatováno je její použití ve prospěch civilistů.
- o politika ochrany civilistů
Tyto politiky jsou spíše obecné a efektům výbušných zbraní se specificky nevěnují.

» Doporučení Mezinárodního výboru Červeného kříže k výbušným zbraním se širokou oblastí účinku

Na základě výše uvedeného formuluje MVČK svá doporučení politickým představitelům i ozbrojeným silám.

Zásadní je přijetí tzv. „politiky vyhýbání se“, což znamená, že těžké výbušné zbraně se nepoužívají v osídlených oblastech, pokud nejsou přijata dostatečná zmírňující opatření, aby se omezil rozsah jejich účinku a následné riziko poškození civilních objektů a civilistů.

Aby byla tato politika účinná, musí zahrnout konkrétní preventivní opatření a pokyny (politiky a postupy), které musí být stanoveny již v době míru a důsledně prováděny při plánování a vedení vojenských operací v osídlených oblastech. Tato opatření by měla být sdílena spojeneckými silami nebo s podporovanou stranou konfliktu a měla by být brána v úvahu při rozhodování o převodu těžkých výbušných zbraní a při poskytování podpory některé straně ozbrojeného konfliktu.

K tomu přináší MVČK ve Zprávě konkrétní doporučení, která mají pomoci jak politickým orgánům, tak ozbrojeným silám uplatňovat politiku vyhýbání se.

Doporučení vycházejí z mezinárodního humanitárního práva a jeho účelu – chránit civilisty před nebezpečím z vojenských operací; jsou praktickými pokyny ke zmírnění rizika pro civilisty při používání těžkých výbušných zbraní v obydlených oblastech a k

usnadnění dodržování mezinárodního humanitárního práva při vedení vojenských operací v tak náročných prostředích, jako jsou městské a jiné obydlené oblasti.

Klíčová doporučení Mezinárodního výboru Červeného kříže

A. Doporučení pro politické autority

S ohledem na významné ohrožení civilního obyvatelstva výbušnými zbraněmi se širokou oblastí účinků při jejich použití v osídlených oblastech doporučujeme politickým autoritám tato opatření:

1. zajistit, aby ochrana civilistů byla výslovně zařazena jako strategický cíl nejvyšší úrovně – před vojenskými operacemi – a aby byla integrována do všech vojenských rozkazů,
2. zajistit přijetí doktríny specificky se věnující boji v zastavěných oblastech a přijmout politiky vyhýbání se užití těžkých výbušných zbraní v osídlených oblastech,
3. zajistit, aby ozbrojené síly byly vyzbrojeny takovými zbraněmi a užívaly takové způsoby a prostředky vedení boje, které jsou vhodné pro použití v zastavěných a jiných osídlených oblastech a aby byly k jejich užití cvičeny s ohledem na minimalizaci ohrožení civilistů,
4. vývoz výbušných zbraní se širokou oblastí účinku podmínit tím, že příjemce uplatní omezení pro jejich použití v osídlených oblastech v souladu s dobrou praxí doporučenou v této Zprávě,
5. při poskytování podpory stranám konfliktu přijmout všechna vhodná opatření, aby použití výbušných zbraní se širokou oblastí účinku bylo vyloučeno v osídlených oblastech,
6. ustavit národní mechanismy ke sběru dat o incidentech způsobených výbušnými zbraněmi – včetně sledování civilních ztrát – a podporovat i jiné entity sbírající tato data,
7. uvádět ve známost – na příslušných fórech, veřejně či ve strukturovaném dialogu s MVČK – dobrou praxi, zkušenosti a poučení s ohledem na volbu a použití způsobů a prostředků boje v osídlených oblastech a opatření přijímaná pro posílení ochrany civilistů a civilních objektů před následky útoků vedených těžkými výbušnými zbraněmi,
8. podporovat rozvoj základních služeb pro obyvatelstvo, které v případě bojů v osídlených oblastech budou pravděpodobně odolnější.

B. Doporučení pro ozbrojené síly (vč. nestátních)

S ohledem na vyloučení nebo alespoň minimalizaci civilních škod způsobených výbušnými zbraněmi se širokou oblastí účinku v obydlených oblastech se ozbrojeným silám doporučuje revidovat vojenské politiky, výcviková kurikula a praxi s cílem začlenit následující dobrou praxi:

1. během plánovacího procesu na strategické, operační i taktické úrovni učinit vše možné, aby vojenské operace probíhaly v obydlených oblastech na minimální úrovni včetně jejich přesunu mimo tyto oblasti nebo přesunu civilistů z oblastí vojenských operací,
2. zařadit speciální výcvik pro vedení bojových operací v městských a jiných osídlených oblastech, a to
  - včetně výcviku všech zapojených v plánování, rozhodování a provádění útoků,
  - zajištění, že budou plně známy a pochopeny velikosti oblastí účinku výbušných zbraní a jejich omezení uplatnitelná v obydlených oblastech,

3. vůbec neužívat výbušné zbraně se širokou oblastí účinku v obydlených oblastech, pokud nebyla přijata dostatečná opatření k omezení jejich plošných účinků a následného rizika civilních škod. Zejména se v obydlených oblastech vyhněte použití:
  - 3.1. následujících neřízených zbraní vzhledem k jejich vlastní nepřesnosti a tím široké oblasti účinků bez ohledu na velikost cíle, jako jsou:
    - vícehlavňové raketomety,
    - rakety vzduch-země,
    - letecké pumy,
  - 3.2. všech výbušných zbraní, u nichž lze očekávat významně větší oblast účinku, než je cíl, zejména:
    - munice velké hmotnosti, ať již řízená či neřízená, včetně pum a střel velké hmotnosti, velkorážných minometů a jiných projektilů, pokud je oblast účinku tlakové vlny či střepin větší než cíl,
    - všechny výbušné zbraně navržené nebo použité tak, aby měly plošný účinek, pokud oblast účinku významně přesahuje cíl, ať vzhledem k jejich vlastní nepřesnosti či z jiných důvodů, jako jsou neřízené systému nepřímé palby, zvláště dělostřelecké a minometné granáty střední a velké ráže a užití jiných „plošných“ zbraní proti „bodovým“ cílům,
4. používat takové způsoby a prostředky vedení boje, jejichž účinky mohou být omezeny na vojenské cíle včetně užití k tomu nevhodnější munice, hlavic, roznětek a způsobu dopravy munice na cíl,
5. kdykoli je to možné zajistit, aby se na plánovacím procesu účastnili kromě odborníků na účinky zbraní a právních poradců také inženýři s příslušnými odbornými znalostmi a urbanisté,
6. pro operace v obydlených oblastech ustavit koncept podobný konceptu „bezpečných vzdáleností“ za účelem ochrany civilistů a civilních objektů (zejména kritické infrastruktury) před následky výbušných zbraní,
7. zajistit, aby odhady vedlejších škod zohledňovaly jak přímé, tak nepřímé (následné) účinky útoku a aby byly prováděny v předem plánovaných i v dynamických střetech,
8. zajistit, aby se při tvorbě zpráv o bojových akcích, hodnocení způsobených škod nebo příslušných vyšetřování zaznamenávaly jak přímé, tak nepřímé (následné) účinky těžkých výbušných zbraní na civilisty a civilní objekty a aby získané poznatky byly co nejdříve začleněny do procesu výběru cílů, vojenských politik i do výcviku, plánování a praxe.

Vzhledem k rostoucí urbanizaci světové populace lze očekávat, že počet lidí vystavených nebezpečí války v obydlených oblastech se bude zvyšovat. Používání těžkých výbušných zbraní v obydlených oblastech situaci jen zhorší, pokud strany ozbrojeného konfliktu nezmění své chování. Některé armády již v tomto směru podnikly účinné kroky a probíhají diplomatické snahy o předcházení nebo omezení těchto humanitárních následků, je ale třeba udělat více, a to naléhavě. Doufáme, že tato zpráva a její doporučení vyvolají další změny a přispějí tak ke zmírnění lidského utrpení způsobeného přímými i nepřímými účinky použití výbušných zbraní se širokou oblastí účinku v obydlených oblastech.

» [plný text zprávy](#)

Doc. Dr. Marek Jukl
prezident ČČK